

FLYTT TIL OMSORGSBOLIGEN

INNFRIDDE FORVENTINGER ELLER SKUFFELSE

DEL 1. INNFLYTTING

Tom Bjørnheden og Anders Svensson, Bø Legesenter, Bø i Vesterålen, 2005

I samarbeid med

Nasjonalt senter for Distriktsmedisin, Tromsø
Bø kommune

BAKGRUNN

Bø er en typisk distriktskommune der en stor del av de eldre bor i små, avsides plasserte gårdsbruk. Bø er en fraflyttingskommune der de fleste av de unge flytter til mer sentrale strøk for å få seg utdanning og arbeid. En stor del av innbyggerne i Bø kommune er eldre mennesker (24% er over 70 år). Mange av de eldre har et dårlig familienettverk lokalt. Disse forholdene påvirker naturlig nok de krav til innsats som kreves av samfunnet for å kunne gi de eldre en trygg og god alderdom.

Mange eldre klarer seg alene hjemme lenge, men når ikke lenger hjemmesykepleien strekker til, og når ikke boligen kan tilpasses til den Eldres behov, må kommunen tilby alternativt boende. Omsorgsbolig er et av mulige alternativ.

Bø kommune har bygget 27 omsorgsboliger, alle plassert i pleie og omsorgsenteret, Bøheimen, på Straume, sentralt i kommunen. Målgruppa for innflytting i disse boligene er mennesker som trenger et alternativ til egen, opprinnelig bolig, men som ikke trenger fast sykehjemsplass eller behov for aktiv døgntjeneste.

I en tid med relativt sett minkende kommunale resurser må ethvert nytt tiltak vurderes uti fra den kostnad tiltaket medfører og den gevinst den gir. Kostnaden er relativt lett å måle. Gevinsten er vanskeligere å vurdere. Spesielt om gevinsten inneholder et vesentlig subjektiv aspekt. Det kan for eksempel være vanskelig å sammenligne det å ”bo i kjente, trygge omgivelser”, med ”en tilpasset moderne bolig med høy standard”. Det kan være fristende å vurdere gevinsten uti fra konvensjonelle forestillinger. Det er for eksempel mulig at innsatsen som kreves for å planlegge, bygge og drive en omsorgsbolig ikke står i proporsjon til den subjektiv opplevde gevinsten for brukeren. Kanskje finnes det tilfeller der et annet tiltak ville være mer hensiktsmessig? Kanskje burde andre brukere prioriteres? Den enkleste måten å belyse disse spørsmål er selvsagt å spørre dem som får tilbud om, og flytter til omsorgsbolig.

Innflyttingen til de 27 nye omsorgsboligene innledtes 1 april 2005. Bø kommune besluttet å gjennomføre en intervjuundersøkelse med de mennesker som hadde søkt og som hadde fått tilbudet om å flytte.

I den første delen av undersøkelsen, som presenteres i dette arbeid er de blivende brukerne blitt intervjuet ukene før innflyttingen.

Alle som ble intervjuet hadde blitt spurt på forhånd og forklart seg villige til å delta i studien.

Her blev tyngdepunktet lagt ved

- Å kartlegge brukerens motiv for å søke omsorgsbolig
- Å kartlegge brukernes forventning til livet i omsorgsbolig

I den andre delen som er planert å bli gjennomført et år senere kommer de innledende intervjuene følges for

- Å vurdere i hvilken grad forventningene ble innfridd/ikke innfridd

På denne måte skal det bli mulig å vurdere den subjektivt opplevde gevinsten med å flytte fra eget boende til omsorgsbolig for å dermed kunne vurdere hvem som får mest utbytte av å bo i omsorgsbolig samt bedre kunne vurdere når andre tiltak gir bedre effekt.

RESULTAT

Hvilke mennesker valgte å flytte till de nye omsorgsboligene? Hvordan var deres bakgrunn?

45 personer søkte omsorgsbolig. 32 ble tildelt bolig. Av de som blitt tildelt omsorgsbolig var det fire som ikke var interessert av å la seg bli intervjuet. To var bortreist, en var innlagd på sykehus, en stod ikke å finne og en blev ikke intervjuet på uklare grunner. Det gjenstod 23 personer – 16 kvinner og 7 menn.

Av disse var 4 gifte par. Femten bodde alene – de fleste enker (11 personer) eller enkemenn (2 personer). Fem bodde allerede i trygdebolig og tre var innlagt på korttidsopphold på sykehjemmet .

Alderen var mellom 73 og 90 år med median 85 år.

De fleste hadde bodd i Bø hele livet eller i hvert fall de siste 40-50 åren (20). Halvparten hadde levd av kombinasjon av fiske og gårdsbruk, med mannen som fisker på sjøen og da

ofte borte fra hjemmet under lange perioder mens kona tok seg av gårdsbruk og unger. De øvrige hadde hatt forskjellige typer arbeid som f. eks. innen byggsektoren, på fiskebruk eller knuseverk, på butikk, som sjåfør eller innenfor omsorgsektoren, som hjemmehjelp.

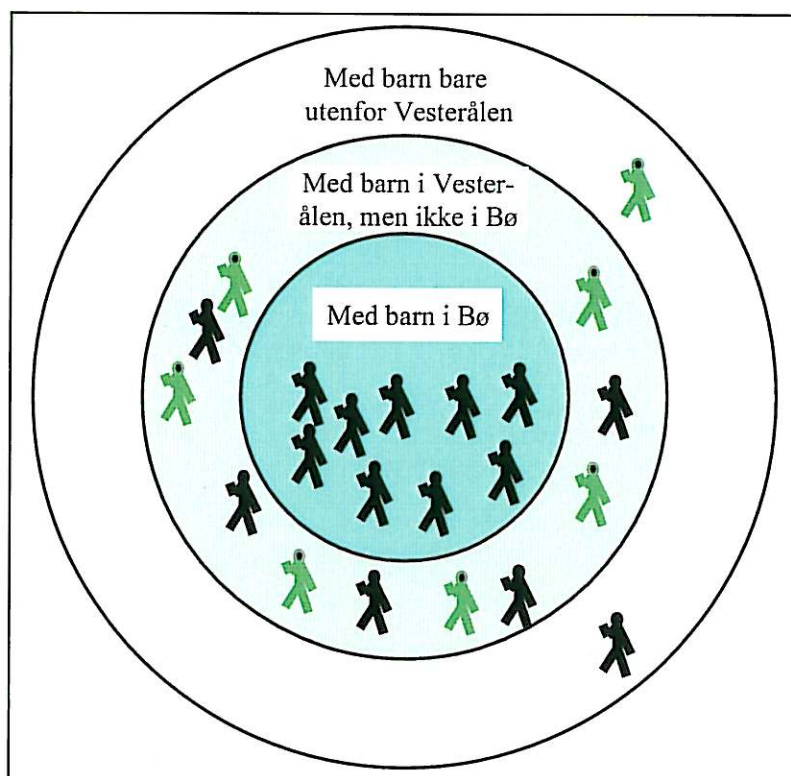
De intervjuede forteller om hvordan samfunnet og levevilkårene har forandret seg.

- Ja, her var jo mykkje folk før. Her fantes butikk og skole. Alt er borte her nu.

- /...alle mennesker rundt om forsvinn alt ettersom åran går/..Ja det har vorr den samme utveklinga..... Du veit di gamle di dødd ut og di unge som kuinn lag bånd di reist...bort.

- Siste par åran då var di nærmaste naboan, di var sjøl så gammel at di satt bæere og..eller bevægd seg lite ute. Og det va som regel ett meinneske igjen i hvert hus.

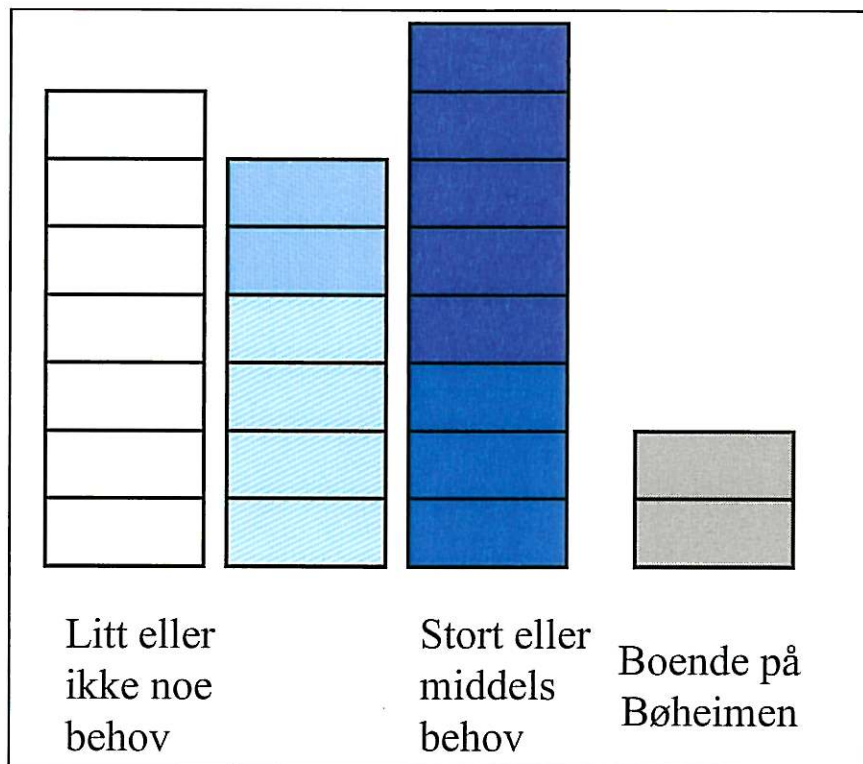
Denne situasjonen er typisk for en fraflyttingskommune med et familienettverk som viser tegn til å svikte.

Av de som fikk tildelt omsorgsbolig var det ni som hadde barn i Bø og disse besøkte foreldrene sine regelmessig og hjalp til med f.eks. innkjøp og vedhugging.

Av de fjorten som ikke hadde barn i Bø, (2 hadde ikke heller barn i Vesterålen) oppgav syv at de ikke hadde noe behov for hjelp; at de klarte seg selv.

Hjelpebehov

BEHOV	TYPE BEHOV	ANTAL
Stort	HSP besøk 2-4 ggr/dag	5
Middels	HSP kontakt 1 ggr/d	3
	Badehjelp	2
	Golvvask 1 ggr per 1-2 uker	4
Litt	Hjelp fra pårørende	3
Ikke noe	Ingen hjelp	4

(To boende på sykehjemmet, Bøheimen)

To av de som søkte omsorgsbolig hadde allerede et tilpasset boende i trygdebolig og klarte alt selv eller trengte bare vaskehjelp hver eller annenhver uke.

Fire personer bodde alene og fikk hjelp med golvvasking annenhver uke, men ordnet med innkjøpene sine sammen med naboer (1), pårørende (1) eller med drosje og/eller innkjøpslister (2). Disse personene hadde likevel daglig kontakt med hjemmesykepleiene per telefon eller ved et kort tilsynsbesøk (3). En av disse fikk også mat levert daglig for oppvarming.

Tre av de fire ektepar som blitt tildelt omsorgsbolig hadde ikke mye behov for hjelp (2) (gulvvasking annenhver uke (1); innkjøp, vedhugging av naboer el pårørende(2)). I tredje tilfellet hjalp ektefellen den andre etter behov.

Det fjerde ekteparet var, i tillegg til ektefellens støttefunksjon også beroende av mye støtte fra kommunen med to hjemmesykepleier til stede fire ganger daglig foruten golvvasking og hjelp fra pårørende med innkjøp.

For enkelte var behovet av hjelp fra hjemmesyketjenesten stort – med daglig hjelp til å stå opp på morgenen og gå til sengs om kvelden (5).

De som hadde pårørende som ikke bodde langt unna, fikk hjelp til med for eksempel vedhugging og innkjøp (10)- ofte som et komplement til støtte fra hjemmesykepleien.

Søknaden

Søknaden til omsorgsboligene var i de aller fleste fall gjort på eget initiativ og i samråd med ektefellen og/eller barna. To husker ikke godt. I noen tilfeller var den ene ektefellen mer aktiv grunnet bedre helse.

Byggingen av nytt sykehjem og omsorgsboliger var svært omdiskutert, både blant innbyggerne og politikker. Noen uttrykker at de følte seg litt presset av dette.

- ... Men så kom de nu hitet og....æ syns at vess æ forhindra i utbygging så syns æ det var trasig å sei nei
- Jo de va jo og spor meg om æ vill fløtt. /Det var ikke ditt eget initiativ?/ Nei, nei, nei, det var ju han NN som sport meg. Det gjorde æ for di har jo løst at det er jo andre som skal komme inn og ha dettan rommet..
- ... For di var jo og bad oss at vi måtte vær snill å fløtt ut for di skulle ha det tel... psykiatriske
- ... så fikk ho jo skjema at ho mått søk, men så bryr jo ikke vi oss om å søk.. vi regna med at ho fikk ikkje mer hjelp der, enn det ho får her....og så fikk vi ei oppfordring av han nn at ho mått søk, for det vært så mykkje bedre når di fikk aille der, for då sku ho få så mykkje meir hjelp..

Men det vært også uttrykt at –

- **Men NN han var her og sa at du treng ikkje å fløtt – du kaimn, hvis du vill...,vær her som du e**

Initiativ til søknaden

Tolv søkere tok selv initiativ til å søke omsorgsbolig. Åtte av disse tok initiativ etter omtale i samfunn og media og tre hadde tidligere søkt annen alternativ bolig. I tre tilfeller var det pårørende som tok initiativet til søknaden. Hjemmesykepleien initierte tre av søknadene. I fem tilfeller ble søknaden gjort selv, men som et resultat av påtrykk fra administrasjonen grunnet ombygging av trygdebolig og endringer i boligmassen.

Motiv og forventninger

Årsaken til at man valgte og flytte til omsorgsbolig varierte betydelig. Sviktende somatisk helse, enten hos den aleneboende eller hos ektefellen var den avgjørende årsaken hos fem av søkerne– man var redd å være langt unna hjelp hvis noe skulle skje. Pårørende til to av søkerne uttrykte tvil om det hensiktsmessige å søke omsorgsbolig som innebærer at søkeren bor alene, da et stort pleiebehov kunne kreve mer tilsyn. Flere søkere følte at de var alene og isolert (10).

- *Ja de fleste dagen sett æ her aleina. Æ må forsøk å kamm i lag med andre folk*
- *//Det bli mæst at dokker e aleina her då?// Ja, det blir det. Der e daga som vi ikkje ser folk, det e litt tongt det. Det kan ju bli før mykket folk, men nu er det altså daga som vi faktisk ikke ser ett meinneske*

Og da særlig om høsten og i den mørke tiden

- *Det har vorr trist i heile vinter. Då satt æ her aleina. Det var ikke et lys å sjå når stan. Og det var ikkje artig..*
- *Så du veit nu på våren så treng man jo ikke bolig.. før det blir høst og blir mørkt og kalt og. Æ vill hadd kun om høsten.*
- *Æ grei ikkje å være en vinter tel her*

selv om noen ikke såg ensomheten som et problem i seg selv

- *Æ savna ikkje så mykkje sånn omgang nu. Æ er så vant med å være aleina nu. Det vektiaste e at æ får hjelp tel det æ træng hjelp tel*
- *//Ka tænk du om å kamm der det finnes mykkje folk og sånn då?// Ja det e nu så det.. Det trur ikkje æ... Æ veit ikke... man blir jo ugjern i lag med så mykkje folk.. //du er ikke vant med det i det siste kanskje..// Nei æ har vorr nu i fem år aleina . Æ har ikkje hadd nåkken folk...//Det e ikkje så at du lengta ætter det...// Æ lengta ikkje ætte folk – nei då, nei då, nei då, nei då.....*

Noen var plaget av angst (3) og såg da frem imot å ha folk omkring seg

En måte å mildre det vanskelige ved forandringen var å ikke se flytting som noe definitivt – der var alltid en mulighet å besøke det gamle huset sitt om sommeren (5) – å kunne ha det som sommerhus; eller man kunne flytte tilbake til hjemmet hvis det ikke blev slik som man hadde håpet

- På en måte har æ løst å komm i lag med folk men på en måte så er det heimen her..

Selv om mange simpelthen sa at de ikke hadde noen bekymringer overfor å flytte (9) så var forventningene svært varierte.

Hos noen, der demens og sykdom var dominerende, forutsåg de pårørende at foreldrene skulle få store vansker med å klare seg alene i en leilighet. De hadde forventet at der skulle finnes noen form for nattevakt – kanskje som ”et halvt Bøheimen”.

- Ho sku hadd meir hjelp.... Di kuinn liksom hatt en sånn ..at di gikk en sånn runde om natta

- Det beste hadd vorr at ho blei på Bøheimen. Æ forstår ikkje ka di ska i leilighet med ho mamma.

Der var og de som tenkte det samme om seg selv – at de heller hadde ønsket å få flytte til ”det riktige Bøheimen”. Flere hadde ikke riktig forstått forskjellen mellom omsorgsbolig og sykehjemmet.

- Nei det e på sykehjemmet æ sku ha vorr – æ e sjuk, så sjuk igjønna ryggen og hoftan..

- Vi får det jo så fint – di e jo dær; dåktern og hjemmesykepleien.

- Æ har ikkje nåkka imot å komm på Bøheimen

- //Men det e ikkje Bøheimen ...// Ja men den ligg jo her på Bøheimen. //Men æ mein du har jo ikkje sykepleiera...// Ja de må æ selvfølgelig ha kontakt med

Noen var også i tvil om hvordan det skulle gå om mange av de som flyttet inn til omsorgsboligene var altfor syke

- *Men di sett inn sånn der senile i omsorgsboligan – så det e nu en teng æ e reidd førr at di...kainn di bestyr varme og ailt? //Du tenk at det kainn skje saker og så eller..// Ja. Di mått vell ha kontroll og sjå over sånn der om kveillan*
- *Di sku ikkje ha blanda så mange... der i lag... sjuke. Veit du når æ såg aille di derran der di...ja æ veit ikkje*
- *Æ må sei det at det va nåkken av di som var på...på....æ sei di såg skrøpeli ut*
- *nån påsto det at mora hennes ho mått ha hjelp fleire gånga førr natta. Men då mein æ at då passa de jo ikkje å bo der... Det e jo forutsetning at di sku klare sæ sjøll;. ellers vart det jo bære en utvidels av gammel-hjemmet... Nei æ veit ikkje....Mæn mainn kjæm nu inn i leiligheta og steng man jo dørra og så kainn mainn gjør ka mainn vill*

Nattevakt var også noe som opptok mange (8) ettersom man hadde fått den oppfatningen under de innledende samtalene at omsorgsboligene skulle ha tilstedevakt om natta.

- *Æ ser ikkje nåkka som blir bedre ved å fløtt. Hjelpa vi får der den får vi her og, for di sa jo til å begynne med at det vart nattevakt, men det blir det jo ikkje. - //Men du ser ikkje nåkka egentlig då som blir bedre uten..// Nei det ser æ altså ikkje. Æ trur den hjelpa vi får der den får vi her og, for di sa ju til å begynn med at det vær nattevakt der oppe, men det blir det ju ikkje*

Samtidig blev også andre oppfatninger uttrykt (2).

- *Og di påstod at det vart sagt, men det har ikkje vorr skrevven. Vi har nu fått alle papiran. Der har ikkje vorr nevnt nattvakt der..*

Det som de aller fleste oppga som det mest positive ved å flytte var at man skulle bo sammen med mange folk som man kjente og dermed slippe å sitte alene (11). Svært viktig var også at man skulle komme nært til snar hjelp ved hjemmesykepleier og lege dersom noe skjedde. (6). Dette var naturlig nok mer betydningsfullt for de som var preget av sykdom.

Mange gav uttrykk for at det var vemodig at forlate sine hjem.

- *Det er litt vemodig å fløtt herifra. Det har blidd så vanskelig å vær her.*

- *Det bli nu en tanke å forlat heime sett*
- *Æ kjæm te å savn huse, det e det enaste; også utsekten*
- *Det meste æ kjæm te å sakn det e sola – vi har sol døgnet rundt*

SAMMENFATNING

Bø kommune bygget 27 omsorgsboliger våren 2005. 45 personer søkte disse. 32 personer ble tildelt omsorgsbolig. 23 personer ble intervjuet. Av disse var fire gifte par.

Alderen blant de søkende var mellom 73 og 90 år (median 85) og helsetilstanden og dermed hjelpebehovet var svært heterogent.

De nye omsorgsboligene er plassert i samme bygg som sykehjemmet Bøheimen. Dette skapte en del missforstand angående hvilken hjelp som tilbys i omsorgsbolig.

De fleste søkte på eget initiativ. Tre av søkerne søkte etter initiativ fra hjemmesykepleien og tre etter initiativ fra pårørende. Fem av søkerne søkte etter påtrykk fra kommuneadministrasjonen.

Blant søkerne kan man skille ut tre forskjellig motiver for å flytte.

1. En følelse av mildt press etter råd fra pårørende og kommunen
2. Endringer i bosetningsmønster som gir sosial isolasjon og utrygghet fremfor alt om vinteren
3. Stort hjelpebehov.

Holdningen til å flytte var preget av vemod. De fleste ga inntrykk av en rolig og realistisk besluttsomhet men noen var ambivalente og åpnet for muligheten av å flytte hjem dersom de ikke trivdes.

DISKUSJON

Bø kommune bygget 27 omsorgsboliger på en gang. Det var knyttet stor usikkerhet til om det var etterspørsel på omsorgsbolig for byggestart. Kommunen var derfor aktiv i forhold til å rekruttere aktuelle søkere, både gjennom media og gjennom personlige kontakter (hjemmesykepleie, lege, hjemmehjelp).

Etterspørselen viste seg være moderat og det er sannsynlig at noen personer som ikke hadde stort behov for omsorgsbolig ble tildelt bolig. I tillegg ble noen personer oppfordret av kommunen til å flytte for å frigjøre boligene for bygging av psykiatriboliger. Dette kan forklare den store forskjellen i hjelpebehovet hos søkerne.

Det er også mulig at kriteriene for tildeling var uklare eller at implementeringen av disse var uklar.

Den store forskjellen i hjelpebehovet kan forklare den skepsis som noen av søkerne uttrykte overfor å bo i lag med svært syke personer.

23 av 32 personer ble intervjuet. Det er usikkert om materialet representativt for de motiver, holdninger og forventninger som søkerne hadde. Intervjumaterialet gir likevel et godt

innblikk i de utfordringer som en liten fraflyttingskommune med spredt befolkning står innfor, og hvilke valg og vurderinger som de eldre gjør når de velger å flytte fra sin opprinnelige bolig.

Kunnskapen om hva en omsorgsbolig er og hvilket tilbud beboere kan vente seg var relativt dårlig blant de som søkte. Dette kan delvis forklares med at boligene er plassert i samme bygg som sykehjemmet, men den informasjon som kommunen gav var sannsynligvis ikke tydelig nok.

Beboerne skal intervjues igjen i mai 2006, noe som gir dypere kunnskap om hva det betyr for eldre å flytte til omsorgsbolig. Det blir da også mulig å vurdere om de forventninger de hadde ble oppfylt. Og om hjelpebehovet og deres sosial nettverkt er endret etter innflytting til omsorgsbolig.